

УДК 659.4:81.42:37.046

І.І. ВАКУЛИК,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української, англійської та латинської мов імені М.О. Драй-Хмари
Національного університету біоресурсів і природокористування України, Київ*

СПІЛКУВАННЯ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЯ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

У статті аналізуються засоби мовного коду, які підпорядковані загальним законам мислення, мовлення та спілкування.

Ключові слова: екзистенція, спілкування, мовна картина, інформаційна картина світу.

Надшвидкий розвиток сучасних природничих і гуманітарних наук, процес диференціації та інтеграції наукового знання, поява нових наукових дисциплін і створення, відповідно, нових зв'язків між галузями наук увиразнюють проблему синтезу наукових знань на нинішньому етапі наукових досліджень. Однією з важливих форм такого складного співвідношення є побудова єдиної наукової картини, яка виступає не просто підсумком розвитку різних наук, а є акумуляцією найбільш вагомих наукових знань. Така цілісність виконує роль методологічної функції: допомагає будувати наукові теорії, нові дисципліни на «стикові» наук, а також виявляти перспективи їх розвитку.

Вивчення та дослідження сталих структур картини світу є одним із шляхів пізнання системи понять кожного народу, інтерпретації його самобутності та ментальності, а відповідно, і специфіки функціонування лінгвокультурам, котрі можуть бути представлені переважно у вигляді концептів. Йдеться про систему понять, притаманних окремій мові, за допомогою яких носії мови класифікують, інтерпретують світ, розуміють не ізоморфні категорії, а глобальний образ світу, який лежить в основі світогляду людини, виражає сутнісні властивості світу в розумінні людини, і є результатом її духовної діяльності [7, с. 39; 8]. Це певний синтез знань [4; 2].

Предметом нашого дослідження стали найдавніші збірки афоризмів, які заклали основу української ментальності, а отже, і сприяли генезі світового духу.

Актуальність заявленої проблематики полягає у необхідності вивчення давніх джерел не лише як презентантів історичного та соціального часу, котрі впливали на самобутність національної культури, але й визначників соціорегулятивного механізму, які уможливають існування «вузлів пам'яті».

Сучасні наукові концепції формування культури спілкування будуються на загальних комунікативних стратегіях і мають давні корені. Ще Аристотелем у «Риторичі» було визначено певні рекомендації щодо будови образу оратора й образу предмета мовлення. У давньоримських канонах риторики існували принципи достоїнства мовлення (*virtutes elocutionis*): *artum* – домірність, упорядкованість, адекватність; *latinitas* – чиста латина як мовна правильність; *perspicuitas* – прозорість, очевидність як ясність чи зрозумілість для слухача; *ornatus* – прикрашання як вираз, приємний слухачеві.

Представник Оксфордської школи Х. Грайс у статті «Логіка й мовне спілкування» (1967) запропонував принцип комунікативної кооперації – спільність мети учасників спілкування, що означає адекватний меті внесок кожного до комунікативної співпраці. Його чотири постулати (так звані максими) перегукуються з риторичними принципами кількості, якості, релевантності, манери (способу) мовлення. Дослідник надавав перевагу логіці й раціоналіз-

му, вважаючи їх підґрунтям, а постулати служили поясненням, як мовець здатний передати адресату більше інформації, ніж міститься в логіко-семантичному змісті вербального повідомлення [5, с. 373; 6, с. 319].

Російський мовознавець Й. Стернін здійснив спробу встановити певні закони спілкування, виявляючи при цьому загальні тенденції інформаційного обміну між людьми, які ведуть до забезпечення емоційного контакту. Спроби розробити максими спілкування та дати рекомендації щодо мистецтва переконання представлені у працях Х. Грайс, П. Браун, С. Левінсон, Дж. Юл, Р. Лакофф, К. Кеффі, Б. Фрейзер, В. Шейнов, О. Тарасова, Ф. Бацевич.

Усі науковці незалежно від особистісної вибудови концепцій розуміння спілкування, трактування механізму комунікації та створення правил мовленнєвого спілкування єдині у визначенні: спілкування – це соціально зумовлений процес обміну інформацією, досвідом, уміннями, навичками та результатами діяльності між людьми в різних сферах пізнання дійсності, котрий реалізується за допомогою вербальних засобів [5, с. 681, 275; 1, с. 27–28].

У давніх євреїв слово було поставлене на перше місце в культурі, оскільки воно сприймалося як творча енергія. Тому Біблія, що набула символіко-філософського узагальнення мудрості, формувала систему культурних цінностей різних історичних епох, служила джерелом архетипів для авторських шукань, розкривала екзистенційну людського буття.

Унікальною давньою пам'яткою філософсько-світоглядної думки українців є також збірка афоризмів «Бджола», складена у Візантії богословом Максимом Сповідником, яка з XII ст. побутувала на Київській та Галицькій землях, а згодом поцінювалася письменниками й мислителями – бо окреслювала акценти соціально-етичної проблематики, охоплювала морально-психологічні та правові аспекти життя.

Якщо переглянути, чиї афоризми містяться у «Бджолі», то це могутня плеяда представників античного світу: 1) давньогрецьких філософів різних наукових шкіл (Демокріта, Демонакса, Діогена Лаерського, Аристотеля, Сократа, Біонта – одного із «семи мудреців», Платона, Плутарха, Епікура, Ісократ, Зенона, Геракліта); 2) іудейського філософа Філона Александрійського; 3) давньогрецьких письменників (драматурга Евріпіда, трагіка Мосхіона, поета Філістіона, байкаря Езопа, комедіографа Менандра); 4) видатних ораторів (Демосфена, Демада, Діодона Хризостома Римського); 5) науковців (математиків Піфагора, Дідина, географа Ерастофена Кіренсійського); 6) отців церкви (Іоанна Златоуста, константинопольського патріарха, Василя Великого, християнського письменника, Климента Римського, Климента Александрійського Тіта Флавіна); 7) християнських релігійних діячів. Розкриває внутрішній зміст збірки її підзаголовок – «Промови і мудрості од Євангелія і од Апостола, і од святих мужів, і розум зовнішніх філософів».

«Сучасному читачеві, залюбленому в історію вітчизняної духовної традиції, надається можливість зазирнути в глибину віків, углядіти самі витoki філософської традиції українців, дізнатись, що думала, чим непокоїлася, чого прагнула, про що мріяла тогочасна людина, спробувати дочутися її духовного світу і зрозуміти світ нинішній та своє місце в нім» [3]: Про добродієність і злобу; Про мудрість, милостиню, вдячність, неправду й обмову; Про багатство, і про бідність, і про користоловство; Про помірність; Про молитву; Про навчання і бесіду; Про навчання; Про філософію і навчання дітей; Про багатство і злиденність; Про лють і гнів; Про мовчання і таїну; Про суєтність і спокій; Про грабунок та образу; Про вшанування батьків; Про страх; Про нетривке і покаєння; Про гріх і спокуту; Про тих, хто понад міру череву догоджають; Про печаль і безпечальність; Про сон; Про пияцтво; Про зухвалість і викриття; Про працелюбність; Про клятву; Про марнославність; Про істину і брехню; Про похвалу; Про красу; Про суд вічний; Про славу; Про балакучість; Про промисел; Про смиренність; Про лікарів; Про віру; Про пам'ять; Про душу; Про заздрість; Про вільне і невільне; Про розуміння себе; Про благість; Про закон; Про словесне і сердечне; Про звичай і морів; Про шляхетність; Про сміх; Про сон; Про незлобивість і незлопам'ятність; Про непостійність життя; Як належно шанувати благодать і злови позбуватись; Наскільки проста є злість і важке добродієство для людей; Про самолюбство; Про правду і кривду; Про смерть; Про мир і війну; Про надію; Про жінок; Про заперечення і зарозумілість; Про старість і юність; Про терпіння і терплячість [9].

Оскільки картина світу складається із множинності світів – наукового, побутового, міфологічного, релігійного, наукового – її формування відбувається у свідомості та внаслі-

док мовленнєвої діяльності [10, с. 320], вона підпорядкована певним законам, має усталені форми мислення, що знаходять своє відображення у мовних знаках. І кожен, хто оволодіває традиціями культури, знаходить універсальні константи комунікації.

Спілкування – це модус життя, це екзистенція, культурно мотивована. І у який би посіб не формувався наш світогляд та релігійні уявлення, домінантою залишатиметься вираження власної думки. Бо мова – той кодовий ключ, який відкриває у кожному окремому суспільстві можливості соціального співжиття, формує і диференціює комунікативні стандарти, вносить корективи в перебіг комунікативної взаємодії, сприяє заохоченню до дальшого спілкування.

Представлена концепція розуміння спілкування як екзистенції людського буття є власне авторською. Тому більш докладний структурний аналіз заявлених джерел виявить нові особливості філософських цінностей досліджуваного об'єкта та допоможе встановити нові зв'язки та закономірності у контексті формування культури комунікації, що стане темою наступної наукової розвідки.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с. – (Альма-матер).
2. Білодід Ю.М. Філософія: Український світоглядний акцент: навч. посіб. для студ. вузів / Ю.М. Білодід. – К.: Кондор, 2006. – 356 с.
3. Бондар С. «Бджола» – унікальна пам'ятка філософсько-світоглядної думки Русі-України [Електронний ресурс] / С. Бондар // Режим доступу // <http://litopys.org.ua/oldukr2/oldukr72.htm>
4. Кузнецова Т.Ф. Картина мира [Электронный ресурс] / Т.Ф. Кузнецова // Информационный гуманитарный портал «Знание. Понимание. Умение». – 2008. – № 4. – Культурология. – Режим доступа: <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2008/4/Kuznetsova/#>
5. Лінгвістична енциклопедія / авт.-уклад. О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2010. – 844 с.
6. Почепцов Г.Г. Терия коммуникации / Г. Почепцов. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2006. – 656 с. – (Образовательная библиотека).
7. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология: монография / Е.А. Селиванова. – К.: Изд-во украинского фитосоциологического центра, 2000. – 248 с.
8. Селіванова О.О. Основи теорії комунікації: монографія / О.О. Селіванова. – Черкаси: Вид-во «Чабаненко Ю.А.», 2011. – 350 с.
9. «Бджола» (промови і мудрості од Євангелія і од Апостола, і од святих мужів, і розум зовнішніх філософів) [Електронний ресурс] // Изборник. – Режим доступу: // <http://litopys.org.ua/>
10. Шатун О. К постановке вопроса о сопоставительном анализе научной и наивно-бытовой языковых картин мира в русском и английском языках (на материале общенаучной лексики) / О. Шатун // *Žmogus kalbos erdvoje*. – № 6. – *Mokslinių straipsnių rinkinys*. – Kaunas: Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2010. – С. 320–324.

В статье анализируются средства языкового кода, находящиеся в подчинении законов мышления, речевой деятельности, общения.

Ключевые слова: экзистенция, речевая деятельность, языковая картина, информационная картина мира.

Facilities of linguistic koda, which are inferior the general acts of thought, broadcasting and intercourse, are analysed in the article.

Key words: ekzistenciya, vocal activity, linguistic picture, informative picture of the world.

Надійшло до редакції 7.09.2012 р.